

XIX. Yüzyıl Nasturilerinde Hastalık, Büyü ve Batıl İnançlar

Illness, Charm and Superstitions in 19th Century Nestorians

Murat Gökhan Dağyan¹

Özet

XIX. yüzyıl Ortadoğu Hıristiyan topluluklarından birisi olan Nasturiler'de hastalık ve bunların tedavilerine ait uygulamalar, halk hekimliğine dayanmaktadır. Onların modern tıp ile tanışması, bölgeye misyonerlerin gelişiyle olmuştur. Bu zamana kadar kocakarı ilaçları ve kiliselerden tıbbi anlamda şifa umulmuştur.

Hıristiyanlıkla birlikte Nasturi toplumunda büyü yasaklanmış olmasına rağmen aşk, ekonomi ve gelecek konularında kullanılmaya devam etmiştir. Büyüyle birlikte nazar da toplumda önemli bir yere sahiptir. Renkli gözlüler ve açık renkliler bu anlayış uyarınca uğursuz sayılmıştır. Yine dileklerinin gerçekleşmesi için ağaçlara çaput bağlama, delikli taştan geçme, kiliselere adakta bulunma ve fala bakma gibi eylemlerde bulunmuşlardır. Ayrıca batıl inanç olarak kulak çınlaması ve tiklerden olumlu-olumsuz çeşitli anlamlar çıkartmışlardır.

Anahtar Kelimesi: Hastalık – Büyü - Batıl İnanç - Nasturiler.

Abstract

Treatments in Nestorians, which were one of the Christian societies in middle east in 19th century, heavily depends on public medicine. Introduction of modern medicine into the society dates back arrival of missionaries in the area. Up to the mentioned era they expected treatment from crones and churches.

Although, with the introduction of Christianity, the charm was forbidden in the Nestorian society, it continued for such matters as love, economy and future. Besides charm, belief in evil eye was common. Individuals with color eye fair complexion were considered demonic. They used to tie clothes to the trees, pass through hollow stones, offer churches votives and cast lots so that their wishes would realize. As superstitions, they interpreted syrgmus and twitching in many ways.

Key words: Illness – Charm – Superstition - Nestorian.

---

¹ Yrd. Doç. Dr; Adıyaman Üniversitesi Eğitim Fakültesi – Adıyaman.

Giriş

İnsanlığın başlangıcından itibaren toplumlar, gerçeklik payı olmayan, korkuları, çaresizlikleri doğaüstü olan olaylara atfetmişlerdir. İnsanlar, psikolojik olarak bu tür inanışların negatif etkisine maruz kaldıkları için bunların doğruluğunu sorgulamadan içten bir şekilde inanmışlardır. Bu inançlar zamanla insanların yaşantısına yön verdiği gibi duygularını da olumlu veya olumsuz olarak beslemiştir.

Modern tıbbın gelişmediği toplumlarda coğrafi konum ve yaşam koşulları halkları; sağlık, hastalık, ilaç ve tedavi konularında kendi kendine yöntem geliştirmeğe zorlamıştır. Böylelikle geleneğe, tecrübeye ve çevrenin özelliğine bağlı halk hekimliği gelişmiştir. Bu makalede Ortadoğu toplumlarından birisi olan Nasturilerin batıl inanışlarına, halk hekimliğindeki uygulamalarına değinilmeye çalışılacaktır. Çalışmamız XIX. yüzyıl ile sınırlandırılmakla birlikte kaynakların kısıtlı olması ve de bu konuyla ilgili yazılı eser azlığı çalışmanın en çok sıkıntı çekilen yönünü oluşturmuştur. Bu nedenle çalışma sırasında daha çok misyonerlerin hatırat ve gözlemleri kullanılmıştır.

1. Nasturi Kavramı ve XIX. Yüzyıla Kadar Tarihlerine Kısa Bir Bakış

Nasturi kavramı, Anadolu ve kuzey İran coğrafyasındaki insanların Hıristiyanlığın kabulünden sonra M.S 431 yılında Efes Konsülü ile birlikte başlayan dinî tartışmalar ve mezhepsel görüş farklılıklardan dolayı İstanbul Patriği Nastur'un görüşlerine inanan halka verilen isimdir. Doğduğu V. Yüzyılın ilk çeyreğinden itibaren Hıristiyan dünyasında ve özellikle Doğu Hıristiyanlığında Ariusçu anlayıştan sonra en fazla sarsıntıya yol açmış mezhep Nasturilik olmuştur. Çünkü Ariusçuluğun mahkûm edilerek teslis inancının temellendirildiği ve İsa'nın tanrılığının tescillendiği 325 İznik ve 381 İstanbul konsüllerinden sonra tartışmalar bu defa, kaçınılmaz olarak Meryem'in şahsiyeti üzerine kaymıştı. Bu tartışmalar etrafında kendisini yüceltmeye matuf olarak Meryem için *Theotokos (Tanrı anası)* deyimini kullanılmaya başlanmıştı. 428 yılında İstanbul piskoposluğuna getirilen Nastoryus'un, Antakya'dan yanında getirdiği arkadaşı Anastasius adlı keşiş bir vaaz esnasında bu anlayışın küfür olduğunu, bunun yerine *Hristokos (Mesih'in annesi)* deyiminin kullanılmasının gerektiğini söylemesi ve Nastoryus'un da onu desteklemesi, Hıristiyan kilisesini ve Roma imparatorluğunu sarsan yeni bir tartışma başlatmıştı.

Nastoryus, sonradan *diofizit* anlayış olarak adlandırılacak olan bu düşüncesini şu sözleriyle açıklıyordu: "Mesih'te iki doğa ve iki uknum vardır. Meryem, gövdelenen kelamı değil, insan olan ve tanrısallıkla ilgisi olmayan saf bir insan doğurmuştu. Daha sonra 30 yaşında Mesih vaftiz olurken, üzerine Tanrı'nın kelâmı inmiştir. Bu yüzden Meryem'e Theotokos, Tanrı anası denemez. O, tanrının değil ancak Mesih'in anasıdır".

Bu tartışmalar, imparatorun isteği doğrultusunda 431 ve 449 yıllarındaki Efes konsillerinde *diofizit* görüş olanak adlandırılan, İsa'nın Baba ile aynı özden olduğunun yeniden onaylanması ve birleşmeden sonra İsa-Mesih'te tek doğa ve tek uknum olduğunun karara bağlanmasıyla Nastoryus'un görüşü mahkûm edilmiş Meryem'in *Thetokos* olduğu görüşü resmîyet kazanmıştı. Ancak bu gelişme, bir aşamadan sonra Süryanilerin denetimine geçen Antakya kilisesinde ilk büyük bölünmenin önünü açmıştır. Kilise içinde başlayan tartışmalar sırasında tasfiye edildikten sonra çalışmalarını Urfa'da devam ettiren Nastur yanlıları, İmparator Zenon tarafından İran içlerine sürülünce faaliyetlerini burada sürdürmüşlerdir. Bu baskılarda Doğu ve Batı kiliseleri arasındaki çekişmeler ve üstünlük mücadelesi önemli bir amil olmuş ve Nasturi

kilisesi, *diofizit* anlayışı bahane gösterilerek sindirilmek istenmiştir. Ancak 498 yılında patrikliğe getirilen II. Babay'ın patrikliğinin İran hükümdarı tarafından onaylanmasıyla Nasturilik olarak adlandırılacak yeni mezhebin kurumlaşması tamamlanmış oluyordu. Böylece Antakya Süryani kilisesi *monofizit* görüşü temsil eden Süryani Kadim/Yakubi Kilisesi ve *diofizit* anlayışı temsil eden Doğu Asur/Nasturi kilisesi olmak üzere ikiye ayrılmıştır. İran'da kendi bağımsız kiliselerini (Nasturi Kilisesi [Doğu / Asur Kilisesi]) kurarak –bazı dönemler belli baskılara maruz kalmış olsalar da- güçlü manastır yapılanmasına dayalı olarak özellikle Asya ve Arabistan yönlerinde Hıristiyanlık adına çok önemli gelişmeler göstermişlerdir. (Marsden, 1856: 96-97; Çelik, 1995: 150, 275-81; Parry, 1895: 283; Albayrak, 1997: 27,74; Roux, 2001: 216-217; Every, 2005: 99-100)

XIX. Yüzyıla gelindiğinde Hakkâri ve Urmiye bölgesinde yaşayan Nasturiler göçebe ve yerleşik olmak üzere iki kısma ayrılmış bir biçimde yaşamaktaydılar. Göçebeler, Osmanlı Devleti'nin Hakkâri bölgesinde yerleşik Nasturiler ise daha çok İran'ın Kuzeybatısındaki verimli tarım sahalarında, Osmanlı Devleti'nin Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesindeki Van-Hakkâri, Amediye ve Behdinan bölgelerindeki kasaba ve köylerinde Müslüman komşularıyla bir arada yaşamaktaydılar. Ancak bütün bunlara rağmen Osmanlı ve İran hâkimiyetinde yaşayan Nasturiler, gerek sayılarının azlığı gerekse de yaşam koşullarından ötürü asla bu iki devlet tarafından bir millet olarak tanınmamışlardır. Osmanlı Devleti'ndeki ilişkilerini Ermeniler vasıtasıyla yürüten Nasturiler, İran'da Serparast adı verilen görevli aracılığıyla devletle olan ilişkilerini düzenlemişlerdir (Guest, 2001: 97; Atiya, 2005: 306; Dalyan, 2009: 12-24).

2.Nasturilerde Batıl İnançlar

Nasturiler arasındaki inanışa göre birinin kulağının kulak çınlaması, o kişi hakkında dedikodu yapıldığına işaretti. Yine eğer bir kimsenin sağ kaşığı iki kere istemsiz şekilde hareket ederse kaşığı oynayan kişinin bir tüccar veya bir zengin adam göreceğine ve o gördüğü kişinin ona bir hediye vereceğine inanılırdı. Eğer kişi fakir ise zengin olacağına tam tersi ise köle olacağına inanılırdı (Quarterly Report, 1908: 956). Ayrıca Nasturi toplumunda renkli gözlüler ile saç rengi açık kişilerin uğursuzluk getirdiklerine inanılır ve onların toplumda bulunmasından hoşlanılmazdı (Maclean ve Browne, 1891: 98). Nasturi toplumunda şeytanlara, iyi ve kötü ruhlarla, büyücülere inanma âdeti oldukça yaygın olduğundan açıklayamadıkları doğa olaylarını büyük güçlere atfetmişlerdir. Hakkâri'de 19. yüzyılın sonunda güneş tutulması olduğunda bölgedeki Nasturiler dünyanın sonunun geldiği düşüncesiyle Allah'a son kez günahlarını affetmesi konusunda yalvarmışlar ve güneş tutulması sona erince dualarının kabul olduğuna inanmışlardır (Vartanov, 2005: 33).

XIX. yüzyılda Nasturiler gerçekleşmesini istedikleri bir dilekleri olduğunda, kutsal saydıkları bir ağacın dallarına bir parça çaput bağlayarak dileklerinin gerçekleşmesini beklerlerdi. Çaput bağlanan ağaç ise halk tarafında kutsal sayılarak kimse tarafından kesilmezdi. Tam tersine herkes tarafından saygı gösterilirdi. Onu zedeleyen veya dalları kopartan kişinin bir çok bela ve musibetlere maruz kalacağı inancı yaygındı (Wigram, W.A. ve Wigram, T.A., 2004: 255-56).

Yine Nasturiler arasında çocuk sahibi olamayan çiftler çocuk sahibi olmak için Nasturilerce aziz ve büyük bir münzevi olarak tanınan Mar Abdîşu Kilisesi'ne gelerek burada dua ederlerdi. Bu duanın ardından kilisenin yakınlarında bulunan delikli taştan geçmeye çalışırlardı. Eğer delikten geçiş kolay gerçekleşirse duaların kabul olduğuna hükmedilirdi.

Ancak delikten geçilemiyorsa bu durum olumsuz bir hal olarak yorumlanır, kiliseye adak adanır ve belirli bağışlarda bulunurdu. Adak bağışlanmasının ardından keşişlerin doğru açığı göstermesiyle kişi delikten geçirdi.

Nasturiler arasında gelecekte haber veren kâhinler bulunmaktaydı. Bu kâhin çoğunlukla bir Nasturi din adamı olurdu. Bu kişiler rüyalarında gördükleri olayları yorumlayarak gelecek hakkında tahminlerde bulunurlardı (Wigram, W.A. ve Wigram, T.A., 2004: 372-375).

3.Nasturiler Arasında Büyü ve Büyücülük

Nasturiler arasında yine evlilik ve aşk büyülerini de bilinmekte ve yapılmaktaydı (Hall, 1892:132-33). Nasturiler arasında Hıristiyanlığa geçişle birlikte yasaklanan büyü, bütün yasaklara rağmen çeşitli şekillerde devam etmiştir. Hatta Wigram'ın ifadelerinden de anlaşılacağı üzere papazların kendilerinin bile bu işlerle uğraştıkları bilinmektedir. Nasturi Patriğinin kız kardeşi Surma Hanım da büyü ve benzeri işlerin hala var olduğunu kabul etmekte ve bu konuda eserinde "...çok insan nazara karşı korunmak için büyüler yaptırır, muskalar takar ve bu tür şeyleri çocukları ve hayvanları için de uygular. Mavi boncuk dizisinin de nazara etkili olduğuna inanılır. Genellikle ismin harfleri kullanılarak gelecekte haberler alınmaya çalışılırdı. Bu fal yönteminde, alfabenin her bir harfine rakamsal değerler verilir; eğer adınızı oluşturan sayısal değerlerini sıralayıp bunları bir rakama bölerseniz ortaya çıkacak olan sayıyla geleceğinizi okumanızı sağlayacak değere ulaşmış olursunuz. Fala bakmak için başka yollar da vardır; kaş yolmak, kulak kaşımak gibi huylar gelecekte ipucu verir.." ifadelerle bahsetmektedir (Mar Samcun, 1996: 42).

Büyüler çok çeşitli olup ocağın tutuşturulması, birilerinin birbirine aşık edilmesi, iki kişinin barıştırılması ve iki kişinin arasının bozulması gibi amaçlarla yapılırdı (Badger, MDCCCLII: 238-240). Nasturiler arasındaki büyüler aynı zamanda geçim kaynaklarına da uygulanırdı. Misal olarak bir başka kovana aktarılan arıların veya yan yana konan kovanlardaki arıların birbirilerini öldürmemesi için bir miktar şarap ve su karıştırılır ve kovanlar üzerine serpilirdi. Daha sonra Nuh peygamber zamanındaki gibi doğruluk ve adalet üzerinde olması, aralarındaki kavgaların sona ermesi kovanlar arasında barış olması ve arıların işlerinde iyi çalışması dilekleri dilenirdi (Quarterly Report of the Assyrian Mission, No.LXXV., 1908: 955).

3.1.Aşk Büyüleri

Nasturiler arasında en çok yapılan büyülerden biri aşk büyüydü. Bu büyüler tek bir çeşit olmayıp çeşit çeşitti ve genellikle karşı tarafın büyü yapan kişiyi sevmesi için yapılırdı. Bunlardan birkaçını şu şekilde sıralayabiliriz:

-Bir kaplumbağa yakalanır ve onun kalbi çıkartılarak toz haline getirildi. Bu toz, şarap gibi sıvı bir içeceğin içine karıştırılarak âşık olması istenen kişiye içirilir ve büyü gerçekleştirilirdi.

-Bir böğürtlen kökü kopartılarak yeni bir çömlekte kaynatılır ve kaynama işleminden sonra böğürtlen kökü yıldızlı bir gecede sabaha kadar dışarıda bırakılırdı. Daha sonra bu kök "Khanana" adı verilen tozla (bu toz genellikle bir aziz türbesinden alınan tozlardan

oluşmaktaydı.) karıştırılarak verilir. Bu karışım genel olarak müstakbel adaya şarapla karıştırılarak içirilirdi.

-Yine birinin kendisine aşık olmasını isteyen kişi, müstakbel adayı kendine aşık edebilmek için ölmüş bir Yahudi kafatasında su içirirdi. Bu şekilde işlem tamamlanırdı.

-Yine aşk büyülerinden bir tanesinde de bir yengeç bulunur ve bu yengeç yakılarak kül haline getirildikten sonra yengecin külleri şarapla karıştırılarak karşı taraftaki kişiye içirilirdi (Quarterly Report of the Assyrian Mission, No.LXXV., 1908: 956).

4.Nasturiler Arasında Hastalıklar ve Hastalıklarla İlgili İnançlar

19. yüzyılda Nasturiler modern tıp ve doktorluk hakkında herhangi bir bilgiye sahip değillerdi. Tıp konusunda bilinen en önemli kaynak patriğin kütüphanesindeki kitapları arasında bulunan “İlaçlar” adlı kitaptır. Bu kitabın içerisinde modern tıpla alakası olmayan kocakarı ilaçları ile büyüler bulunmaktaydı(Quarterly Report of the Assyrian Mission, No.LXXV., 1908: 955). Nasturilerde tıp ve halk sağlığı misyonerlerin gelişine kadar modern tıbbın aksine, genel olarak büyüye dayanırdı. Nasturiler’deki bu doktorluk/iyileştirme ve büyü işini genelde ihtiyar Nasturi kadın veya erkek tarafından gerçekleştirilirdi. Bu doktorluk bilgileri ve görevi babadan oğula geçerdi. Bu konuda Wigram “...tedavi işleri büyü ile idare edilirdi. Eğer büyü karışımı iyi ise soru sorulmazdı....” ifadeleri ile hayretini belirtmiştir. Yanında bulunanlar kendisine baş ağrısı için bir büyü dışında başka bir şey bilip bilmediğini sorunca hayreti bir kat daha artmıştır. Yanındaki Nasturi taifesi büyü/ilaç karışımlarının ve tedavilerin yapımı ve halka sunulması konusunda köy papazlarının uğraştıklarını ve bu tür ilaçları kendilerine sağladıklarını belirtmiştir (Wigram, 1929:92-93).

Medeniyetten uzak Nasturiler arasında batıl inanç kalıntıları, geniş bir etkiye sahipti. Tıp bilgileri yetersiz olduğu için bazı hastalıkların nedenlerini, sahip oldukları batıl inançlara atfederlerdi. Nasturiler için tifo hastalığına yakalanmış biçare birisi onlar için şeytan mikrobi taşıyan korkutucu bir şeyden başka bir şey ifade etmiyordu. Bu kişi, onların kendileri ve malları için tehlike arz ettiğinden onunla bir arada bulunulmamasına özen gösterilirdi. “...onun baktığı koyunu kurt kaptığına, baktığı kaptaki sütün bozulduğuna vb. gibi şeylere inanılırdı. Büyü hastalıklar ve gelecek için kullanılırdı. Hayvanlarını koruması için onları kutsatırlardı...” (Wigram, 1929:92-93). Nasturi toplumu büyü ve nazar konularına inandıkları için kem gözlerden korunmak için tılsımlar yapar ve bunları uygularlardı. Bu tılsımlar özellikle esas geçim kaynakları olan hayvanlarının salgın hastalıklar tarafından kırıma uğraması ve yabancı hayvanlar tarafından parçalanmasını önlemek için özellikle yapılırdı (Badger, s. 238).

Yine Nasturilerde zaman zaman akıl hastalarının delirmesinde eşek beynin yenmesinin etkili olduğunu düşünmekteydiler(Wigram, W.A. ve Wigram, T.A., 402).

5. Nasturiler Arasında Hastalıklar

Nasturiler arasındaki hastalıklar bölgelere göre çeşitlilik göstermektedir. Jilo bölgesinde tütün yetiştiği için bu bölgenin Nasturileri arasında tütün içme eylemi oldukça yaygındı. Frederick G. Coan, misyoner gezisi için gitmiş olduğu bu bölgede bir odada bulunan 52 kişinin hepsinin de sigara içtiğini görmüştür. Sigara içenlerin ağızlıklarının ölçüsüne göre statüleri belirlenirdi. Uzun olan ağızlığı yalnız üst tabakadakiler kullanabilirdi. 1840’lı yıllarda Cilo bölgesindeki Bobava’da yoğun tütün içimine bağlı ağızlık imalatı yapan kişiler

bulunmaktaydı (The Missionary Herald, 1851: 62). Tütün içme âdeti o kadar yaygındı ki Cilolular arasında sigaraya başlama, erkek çocuklarında 5-6 yaşlarına kadar düşmüştü. Bu çocuklar bellerine bağladıkları tütün torbalarıyla ve ağızlıklarıyla dolaşırlardı. Erken yaşlardaki bu sigara içimi o kadar ileriydi ki; çocuklar, sigaralarını içmek için izmaritleri kullanıyorlardı. Bu tür tiryakilik, bölgede çok miktarda akciğer hastalığını ve buna bağlı olarak şiddetli öksürük ve diğer hastalıkları beraberinde getirmiştir. Bu nedenle karşılaştıkları ABCFM doktorlarından öksürük ilaçları talep etmişlerdir (Coan, 1939:76).

5.1. Çiçek Hastalığı

Nasturiler arasındaki hastalıklardan çiçek hastalığının yaygın oluşu, küçük çocukların erken yaşlarda ölmelerine neden oluyordu (Neesan, 1901: 436-438).

5.2. Kangren

1897 yılında sıkça görülen Nasturi hastalıkları arasında önemli vakalardan biri de, Nasturilerin zaman zaman çıkmış oldukları göç ve uzun yolculuklar esnasında yağın karlardan ve soğuk havadan dolayı el ve ayak parmaklarının donması sonucu ortaya çıkan kangrendir. Kangrenli dokunun vücudun diğer bölgelerine yayılmasını önlemek için donan kısımların kesilmesi işlemi yapılmıştır (Speer, 1911: 207).

5.3. Kolera

1846 yılının Aralık ayında Urmiye bölgesinde kolera salgını baş göstermiş ve 5 haftada bütün bölgeye yayılmıştır. Bu kolera salgınında Urmiye şehrinin çevresinde 2300 kişi, yani şehrin onda biri hastalık yüzünden ölmüştür (Fiske, 1868: 189). Aynı yılın kış döneminde kolera salgını etkisini yitirmesine rağmen bu sefer 1847 yılının Ocak ayında tekrar Urmiye ve çevresinde kolera salgını görülmüştür (Fiske, 195-96).

1852 yılında da Urmiye ve çevresinde iklimden kaynaklanan bir kolera ve veba hastalığı ortalığı kaplamış ve insanlar çok büyük bir kargaşa yaşamışlardır (Tyler, 1869: 192-93; Fiske, 265).

Osmanlı Devleti'nin güneydoğusundaki halk arasında da kolera salgını yaygındı (Coan, 129). Özellikle Tergevar/Yüksekova bölgesi, kolera hastalığının sıkıntısını çekmekteydi (Coan, 156). Kolera buradan Urmiye bölgesine kadar olan kısma yayılmış, bunun sonucunda Urmiye'deki Amerikan misyonerlik istasyonu, Seir bölgesi civarına çekilmek zorunda kalmıştır (Coan, 161).

1892 yılında Urmiye çevresinde kolera hastalığı tekrar baş göstermiştir ve bu hastalık zamanla bütün İran'a yayılmıştır (Speer, 161-62). Urmiye'de kolera salgınının yayılması üzerine İran hükümetinden önlemler alınması istenmiştir. ABCFM misyonerleri, bu dönemde özellikle üst Müslüman sınıf ile Nasturilere ilaçlar ve broşürler hazırlayarak onları kolera hakkında bilgilendirmişlerdir (Speer, 168).

5.4. Sıtma

Nasturiler arasında en önemli hastalık, küçük teras tarlalarına ekmiş oldukları pirinç nedeniyle ortaya çıkan sivrisineklerin sebep oldukları sıtma hastalığıydı. Bu nedenle pirinç

ekilen her yerde insanlar bir titreme ve ateş halinde bulunmaktaydılar. Nasturiler arasında sıtmanın en az olduğu yer, yerleşim yerlerinin suyun hemen yukarısında bulunmasından dolayı Baz Nasturilerinin bulunduğu bölgeydi (Caon, 76,117).

1891 yılında Musul ve çevresinde meydana gelen sıtma salgını birçok kişiyi etkilemiştir (Annual Report, 1893:178; Quarterly Report of the Assyrian Mission, No.X., 1892: 10-12). 1884 yılında da Urmiye’de özellikle siyatik ve sıtma hastalığı yayılmıştır (Speer, 128).

5.5.Tifo

1895 yılında Hakkâri dağlarında tifo hastalığı görülmüştür. Bu salgından Nasturi Patriği Mar Şamun’un erkek kardeşi de etkilenmiştir. Patriğin hastalanan kardeşi, Urmiye’deki Amerikan hastanesine getirilmişse de getirildiği sabah ölmüştür (Speer, 190).

5.6.Veba

1830’lu yıllarda İran Nasturilerinin yoğun olarak yaşamış oldukları Urmiye şehrinde veba görülmüştür. Bu veba yüzünden ABCFM (American Board of Commissioners for Foreign Missions) misyonerleri, şehirdeki Nasturilerle direkt bir ilişki kuramamışlardır. Veba sebebiyle bazı Nasturi yerleşim birimlerindeki kiliseler, papazlarının ölmesiyle boş kalmıştır (Smith, 1833: 243-244; Smith ve Dwight, 1834: 396).

6.Nasturilerde Bazı İlaçlar ve Tedaviler

6.1.Köpek Isırmalarında

Nasturilerde köpek ısırığını tedavi etmek için bir yakı hazırlanırdı. Bu yakının malzemelerini çiğdem çiçeği ile solucanlar oluşturmaktaydı. Hazırlanan bu yakı ısırılan yere sürülürdü. Bu tedavi yöntemi sonuç vermeyince, aynı köpeğin yarayı tekrar ısırması sağlanırdı ve tedavi bu şekilde gerçekleştirilirdi.

6.2.Yılan Sokmalarında

Büyük bir Spurge/engerek, gül yapraklarının tozları ile dövülerek bir karışım yapılırdı. Bu karışım ısırığın üzerine sürülürdü. Yine yaranın üzerine tuzlu soğan ile sirke karışımı zerk edilirdi. Bu şekilde tedavi tamamlanırdı.

6.3.Akrep Sokmalarında

Bir kimse akrep tarafından sokulduğunda ona uygulanacak tedavi, diğer tedavilerde olduğu gibi bir tür karışımdan oluşmaktaydı. Akrep ısırıklarında kullanılan şey sarımsak ve domuz yağının karışımından oluşmaktaydı. Yine bir başka karışım ise sarımsak (adı assafoetida) ve hardalın şarapla karışımından oluşan bir tedavi kürüdür. Başlangıçta bu yaraya sürülür ardından domuz yağlı sarımsakla kapatılırdı.

6.4. Diş ağrısı ve Yüksek Ateş Tedavilerinde

Nasturi toplumunda bir insanın diş ağrısı veya yüksek ateşi varsa bir ateş yakılır ve içerisine bir keçi boynuzu atılarak yanan bu boynuzun tütsüsü içeri çekilir, hastalık bu şekilde tedavi edilirdi.

Başka bir şekilde ise yüksek ateşi olan kişinin adı bir zeytin yaprağına yazılarak hasta olan kişinin hastalıktan kurtulması için dua edilir ve bu yaprak daha sonra bir şaraba atılarak bu şarap içilirdi.

7-Nasturiler Arasında Modern Tıp

19. yüzyılda tıp konusunda o kadar cahil ve bilgisiz kalmışlardır ki midelerini tarif etmek için kalplerini göstermişlerdir. Tıbbi konuda oldukça eksik kalan Nasturiler, bölgelerine ana rahatsızlıklardan azıcık anlayan misyoner doktorları görünce onların gerçekten doktor olduğunu sanarak onlara güvenmişlerdir. Bu durum misyonerlerin Nasturiler arasındaki faaliyetlerini kolaylaştırmıştır (H., 1901: 433-35).

Nasturiler, modern tıpla karşılaşmalarının ilk örneği olan misyoner Dr. Grant'ı soru yağmuruna tutmuşlardır (Wigram, 64-65). 1891 yılında bölgede bulunan Ellen Joanna, insanların oldukça cahil olduğunu, az bir dikkatle önlenebilecek birçok basit hastalıktan bile birçok insanın ve özellikle de küçük yaşta çocukların öldüğünü belirtmektedir. Nasturiler tıp konusunda o kadar geri kalmışlardı ki insanlar hastalıklara dikkat etmiyorlardı. Bu da kısa sürede hastalıkların yayılmasına sebep oluyordu. Daha önce bölgeye gönderilen bazı misyonerlerin doktor olması sebebiyle, Nasturiler her karşılaştıkları misyoneri ilk etapta doktor zannedip, hastalıklarını anlatıyor ve ısrarla ilaç talebinde bulunuyorlardı(B., 1891:8-9).

Nasturiler 19. yüzyılın sonlarına doğru modern tıp alanında oldukça geri kalmışlardı. Misyonerlik yapan İngilizlere hastalıkları için başvuruyorlar, bu hastalıkları için aldıkları ilaçlarla ilgili tuhaf sorular soruyorlardı. Misyonerler ise, Nasturileri mezheplerine kazanmak için zararsız bir iki ilaç vererek, onları tedavi ettiklerine inandırmışlardır (Heazal ve Margoliouth, 1913: 147-150).

8-Kiliselerin Sağlık Tedavisi İçin Kullanılması

İran'ın Urmiye Ovası'nda hasta olan kişiler, Ula Köyü'ndeki kiliseye gelip burada lamba ışında bir gece geçirdiklerinde tedavi olacaklarına inanırlardı. Bu kiliseye gelenler, hastalıktan dolayı buraya gelemeyen yakınlarına beraberinde kutsanmış bir lamba fitili getirir ve bu fitilin aydınlattığı lambanın aydınlattığı bir odada yatırılan hastanın iyileşmesini beklerlerdi. Zaman zaman bu uygulamayı bölgede yaşayan Müslüman halkta uygular, bunun için kiliseye gelir, lamba ayinine katılırlardı. Kimi Müslümanlarsa içeri girmeyip şifa bulmak adına kilisenin kapısında uyumakla yetinirlerdi. Eğer kişi iyileşmiş ise bunun karşılığında kilisenin şamdanlarında kullanılmak üzere balmumu veya lamba yağı getirirdi(Heazal ve Margoliouth, 95, Neesan, 424-426). Çünkü Nasturiler zaman zaman bu tür yerlerde bulunan mağaralara akıl hastası olan kişilerin getirildiğini, bir gece burada bırakıldığını ve hastaların iyileştiğine dair olaylara şahit olmuşlardır (Cutts, 1876: 275). Musul yakınlarındaki Rabban Hürmüz Kilisesinin böyle bir ünü bulunmaktaydı. Nasturiler akıl hastası olan yakınlarını bu kiliseye getirerek boyunlarına ağır zincirler ve tasmalar takarak kilisenin duvarındaki kancalara asarlardı. Akıl hastası sabaha kadar böylece kilisenin duvarında asılı bırakılırdı.

Sabahleyin büyük çoğunlukla hastanın tedavi olacağına inanılırdı. Ancak zaman zaman bu uygulamanın hastaların hastalığını azaltmak yerine daha da arttırdığı ve çıldırttığı da görülmekteydi.(Wigram, W.A. ve Wigram, T.A., 153-54).

Urmiye bölgesindeki Nasturilerin tıbbi ve sosyal yaşamında bazı kiliselerin hastalıkların tedavisine iyi geldiğine inanılırdı. Bu nedenle halk tarafından kiliselerin yolu tutulurdu. Bazı kiliselerin kronik romatizmaya iyi geldiğine inanılır veya buralarda, erkek çocuk isteyen kadınlar tarafından adaklar adanırdı. Halk da dileklerinin gerçekleşmesi için kiliselerin kapılarını ve eşiklerini öperdi. (P., 1901, 428-433).

Seir şehrinde bulunan Mar Sergis, erkek çocuk isteyen Nasturilerin uğrak yeri olarak popülerdir. Bu kiliseye adakta bulunanlar dilekleri gerçekleştiğinde bir koyun getirirlerdi. Bu kurban Kilisenin kapısında papaz tarafından kesilerek eti dağıtılırdı. Kurbanın bir butu ve derisi Papaza bırakılırdı. Böylelikle adak yerine getirilmiş olurdu. Yine St.George/Mar Girwegis ateşli, hastalıkların ve korkuların giderilmesinde, Rabban Hürmuzd Kilisesi de kuduz ve köpek ısırıklarında, Mar Ziya/Mar Ziah Kilisesi ise veba, diş ağrılarında ve çıban hatalıklarında, Mar Tamsis Kilisesi ise ruhi hastalıklar ile delilerin tedavisinde, Mar Shalita Kilisesi ise romatizma hastalığında ve kötü ruhların defnedilmesinde, Mar Augin Kilisesi ise Nasturi hasat ve ürünlerinin sıçan ve kuşlar tarafından talan edilmesini önlemede, Angel Gabriel Kilisesi'nin ise kem gözlere ve nazarlara iyi geldiğine ve St.Micheal Kilisesi'nin yılan ve akrep ısırıklarının tedavi edilmesine iyi geldiklerine inanılır ve ziyaretlerine gidilirdi. Diş ağrısına ise Nasturi azizlerinin resimlerinin ve çeşitli dini metinlerin yazılıp bir şekilde (muhtemelen suda) kaybedilmesinin iyi geldiğine inanılırdı. Köpek ısırıklarının önünü almak için ise üçtaş kutsanır ve saldırgan köpeğe fırlatılarak onun saldırması önlenirdi. Romatizma hastalığının bir diğer tedavi yöntemi ise bir kâğıda dualar yazılıp yağ dolu bir kâseye konur ve bu kâsedeki yağın içilmesiyle tedavi olunduğuna inanılırdı. (P., 1901, 428-433).

Yine Nasturilerde evin huzurunun bozulmaması, hayvanlarına kurtların saldırıp kırma uğratmaması için kiliselerin yardımına veya dua yazılı kâğıtlara başvuruyordu. Nasturilerin inanç sisteminde yer alan kilise ve tedavi edici dua metinlerinden istifade etmek için bazen Müslüman komşuları da kiliseye başvuruyordu. Bu tür olaylarda duaların hazırlanıp yazılmasında cahil Nasturi papazlar rol almaktaydı. Yazdıkları bu dua kâğıtlarının genellikle akan bir suya atılması yoluyla hastalığın olumsuz etkilerinin ortadan kalkacağına inanmışlardır (O.H.P., 1901, 428-433).

Sonuç

XIX. yüzyıl Nasturi toplumunda batıl inançların ve halk hekimliğinin sosyal yaşamın ayrılmaz bir parçası olduğu görülmektedir. Toplumda özellikle nazar, aşk büyüleri ve bazı hastalıkları çeşitli nedenlere dayandırma inancı kendine büyük oranda yer bulmuştur. Özellikle yapılan büyülerin daha çok aşk ve ekonomik amaçlı yapıldığı görülmektedir.

Nasturilerin modern tıp uygulamalarına yabancı olması ve bu konuda eğitim verecek kimselerin bulunmaması onları, çaresiz kaldıkları hastalıklar konusunda temelinin geleneklerin ve uzun yıllar edinilen tecrübelerinin oluşturduğu halk hekimliğine yöneltmiştir. Bu anlayışta özellikle bazı kiliselere çeşitli tedavi edici anlamlar yüklenmesi ve din görevlilerin aktif rol alması halk hekimliğinde dinin çok büyük bir etkisi olduğunu göstermektedir.

Nasturilerin modern tıpla tanışmaları bölgelerine gelen misyonerler ve yabancılar sayesinde olmuştur. Ancak onlarda bunu kendi amaçları uğruna kullanmaktan çekinmemişlerdir. Nasturi hastalıklarının çıkışına genel olarak bakıldığında daha çok iklim, coğrafi şartlar ve ekonomik uğraşların etkili olduğu görülmektedir.

Sonuç olarak Nasturilerin kiliselerin iyileştirici özelliğine inanmaları, din adamlarının tedavi konularında aktif rol almaları, dileklerinin gerçekleşmesi için ağaçlara çaput bağlamaları gibi inanışları onların tipik bir Ortadoğu toplumu göstermektedir.

KAYNAKÇA

“ A Carm for Bees, to Prevent Their Fighting One Another”, (1908). *Quarterly Report of The Assyrian Mission, No.LXXV*. London. s.955.

“ Carms And Remedies”, *Quarterly Report of The Assyrian Mission, No.LXXV*. London 1908, s.955-56.

“ Love-Philtres”, (1908).*Quarterly Report of The Assyrian Mission, No.LXXV*. London. s.956.

“Extracts From Letters of The Sisters”, (1892). *Quarterly Report of Assyrian Mission, No. X.*, Published For The Assyrian Mission London. s.10-12.

ALBAYRAK, KADİR (1997). *Keldaniler ve Nasturiler*, Vadi Yayınları, Ankara.

ATİYA, AZİZ S. (2005). *Doğu Hristiyanlığı Tarihi*, Çev. Nurettin Hiç Yılmaz, Doz Yayınları, I.Baskı, İstanbul Eylül.

B., S.S. (1891). “Letter From Ellen Joanna”, *Quarterly Report of The Assyrian Mission* , No.VI.,London. s.8-9.

BADGER, GEORGE PERCY (MDCCCLII). *The Nestorians and Their Rituals with the Narrative of a Mission to Mesopotamia and Coordistan in 1842-1844 Vol. I*, Joseph Masters, Aldersgate Street, And New Bond Street, London.

COAN, FREDERICK G. (1939). *Yesterday in Persia and Kurdistan*, Saunders-Studio Pres-California.

CUTTS, EDWARD L. (1876). *Christians Under the Crescent in Asia*, London.

ÇELİK, MEHMET, (1995). *Süryani Tarihi c. I*, Ayraç Yayınları, I.Baskı, Ankara.

DALYAN, MURAT GÖKHAN, (2009). *19. Yüzyıl'da Nasturiler, (İdari-Sosyal-Yapı ve Siyasal İlişkileri)*, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, Isparta.

EVERY, EDWARD, (2005). “Asuriler”, *Fırat Üniversitesi İlahiyat Dergisi 10:1*, s. 97-106.

FISKE, D.T., (1868). *Faith Working by Love As Exemplified in the Life of Fidelia Fiske*, Congregational Sabbath School and Publishing Society, Boston.

GUEST, JOHN S. (2001). *Yezidilerin tarihi Melekê Tawus ve Mishefa Reş'in İzinde*, Çev. İbrahim Bingöl, Avesta Yayınları, I.Baskı İstanbul.

HALL, ISAAC H. (1892). "A Charm Worth Reading", *Hebraica*, Vol. 8, No. 3/4 (Apr.- Jul., 1892), s. 132-133.

HEAZAL, THE REV. F. N., MRS. MARGOLIOUTH, M.A., (1913). *Kurds & Christians*, London.

MACLEAN, ARTHUR JOHN AND BROWNE, WILLIAM HENRY, (1891). *The Catholicos of the East and His People, Being the Impressions of Five Years Work in the Archbishop of Canterbury's Assyrian Mission" An Account of the Religious and Secular Life and Opinions of the Esatern Assyrian Christians of Kurdistan and Northern Persia (Know also as Nestorians)*, London.

MAR SAMCUN, SURMA D BYAT (1996). *Ninova'nun Yakarışı Doğu Asur kilise Gelenekleri ve Patrik Mar Şamun'un Katli*, Çev. Meral Barış, Avesta Yayınları 7, İstanbul.

MARSDEN, J. B. (1856). *History of Christian Churches and Sects from the Earliest Ages of Christianity c. II*, London .

N.H., F. (1901). "The Ills That Flesh is Their to", *Quarterly Report of Assyrian Mission, No. XLIV.*, Published for The Assyrian Mission London ,s.433-435.

Neesan, Y.M. (1901). "Letter From The Reverend Y.M.Neesan", *Quarterly Report Of Assyrian Mission, No. XLIV.*, Published for the Assyrian Mission London ,s.436-438.

O.H.P., (1901). "Some Customs of The Eastern Syrians", *Quarterly Report Of Assyrian Mission, No. XLIV.*, Published For The Assyrian Mission London ,s.428-433.

PARRY, OSWALD H. (1895). *Six Months in an Assyrian Monastery*, Gorgias Pres, London.

ROUX, JEAN-POUL (2001). *Orta Asya Tarih ve Uygarlık*, Çev. Lale Arslan Özcan, Kabalcı Yayınları, İstanbul.

SATILMIŞ, SELAHATTİN (2009). XIX. Yüzyılda Hakkâri'de Hıristiyan Bir Cemaat: Nesturiler (idari, İktisadi ve Sosyal Durumları) www.sosbil.aku.edu.tr/dergi/VIII2/satilmis.pdf (Erişim 12.03.2010).

SMITH, ELI AND DWIGHT, H.G.O., (1834). *Missionary Researches in Armenia: Including a Journey through Asia Minor, and into Georgia and Persia, with a Visit to the Nestorian and Chaldean Christians of Oroomiah and Salmas*, London.

SMITH, ELI, (1833). *Researches of the Rev. E. Smith and Rev. H.G.O. Dwinght in Armenia: Including a Jurney Through Asia Minor, and into Georgia and Persia, with a Visit to the Nestorian and Chaldean Christians of Oormiah and Salmas, Vol. II*, Boston.

SPEER, ROBERT E., (1911). *The Hakim Sahib The Foreign Doctor a Biography Of Joseph Plumb Cochran, M.D Of Persia*, Fleming H. Revell Company, New York.

The Fifty- Sixth Annual Report (1893). Board of Foreign Missions of The Presbyteian Church of The United States of America Presented to The General Assembly, May. 1893., s. 166-178.

The Missionary Herald, Vol. XLVII February, 1851, No.2.”, *The Missionary Herald Containing The Proceedings of The American Board of Commissioners for Foreign Mission With A View of Other Benevolent Operations for The Year 1851, Vol. XLVII., Boston 1851, s.54-65.*

TYLER, W.S. (1859). *Memoir of Rev. Henry Lobdell, M.D. Late Missionary of The American Board At Musul: Including The Early History of The Assyrian Mission*, PublishedBy The American Tract Society, Boston.

VARTANOV, ELİYA, (2005). *Sibiryâ Sürgünü Asurîlerin Anıları (1949–1956)*, Çev. H. Topuzoğlu, Yaba Yayınları, I.Baskı, İstanbul.

WIGRAM, W. A. (1929). *The Assyrians And Their Neighbours*, G.Bell & Sons, London 1929, <http://www.aina.org/books/aatn.htm>. (Erişim 17.3.2006.).

WIGRAM, W.A.- WIGRAM, EDGAR T.A. (2004). *İnsanlığın Beşiği Kürdistan'da Yaşam*, Çev. İbrahim Bingöl, Avesta Yayınları, I.Baskı İstanbul.